

О. А. Шановська

**ЦВІЛЮК С. А. ДУХОВНИЙ КОД НАЦІЇ: З ІСТОРІЇ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ПИСЕМНОСТІ: ІСТОРИКО-
ЛІНГВІСТИЧНІ ЕТЮДИ / ОДЕСА: ДРУК, 2007. — 408 с.**

Мова як один із компонентів культури та визначальна прикмета окремішності народу являє собою складний вербальний код нації і засіб пізнання світу, інтелектуально-культурних цінностей людства. Як переконливо довели філософи, психологи, соціолінгвісти, у мові концентрується сама сутність людського життя людини, історичного життя народу. Всяка непошана до мови, до свого минулого, до історії означає моральну деградацію народу, яка може призвести до його загибелі — духовно-світоглядної, а з часом і до власне державної. Тож і книга професора С. А. Цвілюка вкотре доводить цю незаперечну істину.

Представлена у формі історико-лінгвістичних есеїв, книга засвідчує, що наша рідна мова, культура, хоч де б і коли вони творилися, мають функціонувати як цілісний організм для пробудження національної гідності й самосвідомості українського народу, для відродження природного зв'язку з європейською і світовою культурою, для процесу українського державотворення.

Сучасний державний статус української мови — значний здобуток українства і природний вислід його тривалої боротьби проти імперської політики царської влади, а пізніше й радянської. Втім очевидним є те, що в Україні в сучасній мовній ситуації існує тривожна дистанція між проголошеними деклараціями і реальністю (закон про мови не виконується, в багатьох сферах життя переважає російська мова, а мова титульної нації, яка дала назву державі, фактично витіснена на периферію суспільного життя). Парадокс існуючої ситуації полягає в тому, що і сьогодні, на вісімнадцятому році існування

незалежної України, окремі політичні діячі і навіть люди з науковими ступенями доводять про переваги російської мови над українською, принижують роль і значення української державної мови. Один із реальних фактів приниження статусу державної мови і став, як пише автор рецензованої книги, своєрідним “стимулом” до прояву його зацікавленості історією виникнення та розвитку української мови.

Книга по суті є дослідженням “історії хвороби”, причин національного і мовного нігілізму, який проявляється в усіх сферах українського життя, а також вона є узагальненням суттєвих аргументів і висновків визначних фахівців-мовознавців, які переконливо доводять, що українська мова — одна з найдавніших у світі. Зазначене робить українську мову потрібною і престижною для загалу, а це в умовах існуючих проблем у мовній сфері важко переоцінити.

Щодо наукового змісту рецензованої книги, то передусім увагу привертає визначення предмету аналізу автора. Значне місце в книзі посідає дослідження проблеми походження української мови, її глибинних історичних коренів. І хоча автор не є філологом за фахом, можна з упевненістю сказати, що представлена історія української мови і писемності написана українознавцем. Автор наводить умовиводи найавторитетніших спеціалістів світової класичної лінгвістики, зокрема й російських, коли доводить про глибинну древність української мови. Науково доводили про древність і самобутність української мови М. Максимович, П. Житецький, О. Потебня. Справжнім відкриттям для багатьох читачів рецензованої книги безсумнівно стануть висновки дослідника походження мов М. Красуського, який зазначав у 1879 р.: “Займаючись тривалий час порівнянням арійських мов, я прийшов до переконання, що малоросійська мова не тільки старша від усіх слов’янських, не виключаючи так званої старослов’янської, а й санскритської, грецької, латинської та інших арійських мов”.

Автор, апелюючи до висновків фахівців, які аналізували давні мовотворчі процеси, наголошує на тому, що українська мова увібрала в себе значну частину праслов’янської мовної спадщини, яка в інших слов’янських мовах відображена меншою мірою або й зовсім зникла, що рубіж XI–XII ст. можна умовно визначити початком самостійної історії української мови.

Звичайно, важко після заангажованих доктрин і концепцій минулого, дискримінації української культури і мови сприймати та усвідомити наукову інтерпретацію теорії древності і самотності українців, їхньої мови і культури. Подібні відкриття у мовно-культурній сфері швидше за все вплинуть на поглиблення інтересу пересічної громадськості до етнічної історії українського народу, його походження та розвитку, до непростих, а часом і трагічних явищ і подій, пов'язаних із імперською політикою російського царизму, а пізніше — русифікаторською “інтернаціоналізацією” українців радянських часів.

У контексті порушеної проблематики великий інтерес становить питання автентичності широко відомої “Велесової книги”, її, як пише автор рецензованої книги, відомі фахівці-мовознавці О. Ткаченко, Г. Півторак, Л. Залізняк, В. Лучик та ін. визначають як замаскований під старовину політичний памфлет російсько-шовіністичного походження, написаного у XVIII–XIX ст., основною ідеєю якого є створення всеслов'янської, православно-християнської імперії під проводом росіян.

Автор спростовує погляди представників шовіністичної імперської ідеології М. Погодіна, М. Устрялова-Уварова, М. Каткова про те, що “малороси” — то лише “гілля великоросів”, а їхня мова — “наріччя російської”, і констатує, що цієї теорії дотримується історична наука офіційної Росії і донині.

Звичайно, в одній книзі неможливо висвітлити всі питання, пов'язані з історією української мови і писемності. І автор книги посилається на документальні видання, новочасні публікації, які відбивають трагічну історію мовного питання впродовж минулих століть, лінгвоцид української мови з боку російсько-царизму та радянської влади.

Непересічне значення має висвітлення в книзі матеріалів про творчі і життєві долі видатних представників літератури і мистецтва, яких не оминув погром української інтелігенції за часів сталінізму.

Рецензована книга є науково важливою, інформативно насиченою і своєчасною, що робить її цінним джерелом інформації не лише для науковців, а й для всіх людей, які виявляють інтерес до культурно-національного життя України, зокрема, до мовного питання.